

JAAK SAMARÜTEL – *in memoriam*

11.05.1961–†17.05.2021

Käesolev kirjatükk oleks pidanud olema juubelitervitus armsale kolleegile, kes on jõudnud oma elu parimate aastate künnisele. Too pajatus oleks suuresti vaadelnud ajajärku, kui teadlase loomesulg on veel hoogne ja aina rohkem sünnitab rõõmu peale kasvava põlvkonna uljus, et juubilaril poolt alustatud edasi viia. Paraku tahtis saatus teisiti.

Ühel kaunil lehekuu päeval kutsuti Jaak siitilmast ära. Ühekohtuselt liiga vara. Hää hulk asju jäi pooleli, mõõtmatult palju jäi alustamata...

Kolleegi elule ja tööle tagasi vaadates tundub selle kokkuvõtmine ühel leheküljel kuidagi ebaõiglasena, aga paberi kohale tõstetud sulg ei luba järgnevaid ridu kirjutamata jätta. Mingi sisemine sundus pani mälusoppidest otsima hetki, leidmaks käesoleva ülestähenduse tarvis mälestuskilde. Ehk on järgnev kuigivõrd fragmentaarne, ent siinkirjutaja ei seadnudki eesmärgiks täielikku läbilõiget möödanikest. Seevastu, üle paarikümne aasta teadusele elatud elu väärrib pilguheitu olule, kasvõi viivuks.

Laenates klassikult, võiksin nentida, et kui mina omadega doktorantuuri jõudsin, oli Jaagul väitekiri juba kaante vahel. See tuli vaid edukalt kaitsta. Millega ta kahtlusteta suurepäraselt ka hakkama sai. Milline oli ilm 2009. aasta juunis, mäletavad ehk vähesed, ent fakti, et mõned aastad varem oli rakendunud doktoritöö kaitsmise uus kord, mäletavad nähtavasti paljud. Nimelt tähendas nimetatud muudatus peaasjalikult seda, et väitekiri pidi baseeruma vähemalt kolmel eelretsenseeritud ja rahvusvahelise levikuga ajakirjas avaldatud artiklil. Viimane sundis Jaaku ja paljusid saatusekaaslasti kohanema uute oludega, tehes ennastsalgavaid ponnistusi sihile jõudmiseks. Jaagu doktoritöö koosneski neljast teadusartiklist, millest kaks oli avaldatud toona paljudele kättesaamatuna näivates ajakirjades nagu "Journal of Dairy Research" ja "Reproduction in Domestic Animals". Tõik, et tema doktoritöö koosnes neljast artiklist, on loomakasvatuse ja veterinaaria-alastes doktoritöodes üsna haruldane tänini. Seega, Jaak seadis lati üsna kõrgele tulevastele kraadinõudlejatele, kaasa arvatud siinkirjutajale.

Peale selle, ei saa märkimata jätta asjaolu, et Jaagu eestvedamisel juurutati siinmail California ülikooli teadlaste Edmonsoni jt (1989) poolt loodud skeem, hindamaks holsteini tõugu veiste toitumust. Täna on lüpsilehmade toitumuse hindamine teada-tuntud igale veisefarmi juhile Virust Võruni. Lood oleks veelgi sümpaatsemad kui ka siinsete loomapidajate keelepruugist saaks välja rehitsetud inglisekeelne laen "kehakonditsioon" ning maksvusele pääseks emakeelne "toitumus". Aga sellele vaatamata, elab Jaagu poolt üle

kahe aastakümne tagasi alustatud uurimissuund täna läbi oma helgemaid aegu.

Teadurileib on pikk ja mine tea, võimalik, et ka peenike. See-eest too amet on õppimine läbi elu, osundades lakkamatule tarvidusele edasi pürgida. Viimane tähendab suuresti, et kui filosoofiadoktorikraad taskus, ootab ees järel-doktorantuuri. Siingi oli Jaak üks esimesi vapraid, kes südikalt Berni ülikooli juures sealse riikliku grandil toel järel-doktorantuuri läbi tegi. Julgus jätta kodu ja pere aastaks oma käele toimetama, mõistavad ehk vähesed – ainult need, kes selle kadalipu ise läbi teinud. Ent too ohverdus ei tulnud pelgalt teadmiste janust, vaid pidi eelseisval kümnendil tooma kõrgemat lendu siinsele teadusrühmale, seeläbi kogu loomakasvatusteadusele. Siinkirjutaja saab vaid alandlikult tänulik olla, kuna Jaagu poolt kahe väikeriigi vahel toona avatud ukсед pole tänini sulgunud. Kui viisin mai keskel kurva uudise šveitslasteni, vastas tema sealne kolleeg, vanemteadur Josef Gross longuspäi, et hindas Jaagus kõrgelt tema sõbralikku ja toetavat hoiakut. Täiendades eelnevat tõdemusega, et Jaagu sealne teadustöö panustas märkimisväärselt kahe riigi teadlaste viljakale koostööle.

Josefi öeldud kinnitas ka Jaagu öde Kai, kelle sõnul oli ta lähedaste jaoks tagasihoidlik, abivalmis, sõbralik, äärmiselt põhjalik, küllap ka perfektsionist. Tema suhtumist näitas ilmekalt asjaolu, et enne Šveitsi siirdumist leidis ta eneses tahtejõudu alustada omal käel prantsuse keele omandamist. Hiljem, kodumaale naastes, võttis nõuks keeleoskust täiustada vastavatel kursustel.

Kahe Bernis veedetud perioodi vahele (jaanuarist märtsini 2012; oktoobrist 2013 septembrini 2014) mahutus Jaagu juhata tud rahvusvaheline doktorikursus "Biomarkers in Dairy Science" 2013. aasta varasügisel. Tema poolt ohjatud neljapäevane kursus tõi Tartusse viie riigi noorteadlased ning heade mõtete linna külastasid loomakasvatusteaduse suurkujud – professorid Klaus Lønne Ingvarsen ja Lotte Bach Larsen Taanist, Rupert Bruckmaier Šveitsist ja Pekka Huhtanen Soomest. Jaak oli lahti teinud järjekordse ukse suurde maailma. Ja siinjuures tuleb sedastada, et kursus sai jätku 2019. aasta septembris, mil teiste suurnimede seas külastas ülikoolilinna professor Bruckmaieri õpilane ja Jaagu hea kolleeg Berni-päevilt Josef Gross isiklikult.

Noid avatud ukseid leiab hea kolleegi varasalvest teisigi. Tema väitekiri oponentideks olnud professor Kjell Holtenius Uppsalast jäigi pärast Emajõe Ateena külastamist siinse töörühma sõprade ringi. Tänu Jaagu lahti tehtud uksele on siinkirjutajal olnud tänuväärne võimalus külastada mitmel korral professor Holteniuse laborit, paluda tema abi käsikirjade retsenseerimisel ja teha ühiselt uurimistööd.

Elul on hakkajale palju pakkuda, jättes vähe ruumi juhusel. Vaadates läinud ajale kerkib pinnale ikkagi küsimus, miks n.ö arstide perest ja laia silmaringiga tarmukas abiturient valis oma kutsumuseks veterinaaria.

Ehk peitub vastus selles, et nii humaanmeditsiin kui veterinaaria on valdkonnad, mis ametikandjalt nõuavad püsivust ja rutiinitalumist. Temal oli seda kaunistest ohtralt, teha asju tasa ning targu, kindlal meelel. Vahest kallutas loomaarsti ameti poole andunud anestezioloogist ja õppejõust isa pühendumus, mis pani noore mehe arvama, et ehk on too profession liialt keeruline. Teab, kas tasubki proovida, jääb ehk kättesaamatuks, võis ta toona valikut langetades enesega heidelda. Aga mis ühele erialale kaotus, see teisele mäekõrgune võit. Toda n.ö pealejäämist iseloomustab "maailm samme täis", mille Jaak meie teaduspõllule oma kindlal kõnnil vajutas.

Hüva mehe oskuste repertuaarist ei puudunud hulk hobisid nagu matkamine või kokkamine. Tema virtuoslikku köögikunsti mul paraku nautida ei õnnestunudki, ent sisukaid vestlusi ja heatahtlikke õpetussõnu pikkadel autosõitudel aga küll, mida vürtsitasid kõnelused ajalooks saanud konverentsidest, taevakanalilt nähtud loodusdokumentaalide kirjeldused ja meenutused uperpalle täis 90-ndatest.

Ja nüüd kui armas kolleeg on taevastel teedel, jääb meie kohuseks hoida lahti Jaagu poolt avatud uksi. Sama sihikindlalt ja pieteeditundeliselt kui tegi seda tema.

Marko Kass